

zadnja kitica Prešernove elegije »V spomin Andreja Smoleta«. (V prvem verzu so spremenili pesnikov izraz »zemlje odeja« v »grôba odeja«, v drugem pa namesto »njene moči« — »zemlje moči« in se podpisali: »Bratcu Andreju v opombo — Penatje, MCMXXVI.«) Arhitekt Plečnik je ohranil to ploščo in preprosti kamniti portal porušene hiše ter oboje dal vzdati v ogradni zid mestnega gledališča v Križankah na vnanji strani ob Cozjovi cesti; zraven je vzdal tudi portal sosednje hiše Smoletovih (št. 11), ki se je prav tako morala umakniti željam urbanističnih arhitektov.

Dalje prihodnjic

Ocene in poročila

O JEZIKOVNIH VADNICAH I—IV

Slovenske jezikovne vadnice I—IV* so izpolnile velike vrzeli, ki so nastale v pouku slovenskega jezika po vojni. Takrat smo namreč opustili Slovenske čitanke za nižje razrede srednjih in sorodnih šol in s tem tudi slovnici za prvi in drugi razred, ki sta bili dodani prvima dvema čitankama. Za tretji in četrti razred je izšla slovnica posebej 1940 in je pri njeni sestavi sodeloval poleg »čitankarjev« prof. Bajca, Kolariča, Rupla, Sovreta in Šolarja tudi dr. Anton Breznik. Te slovnice, ki je obsegala tudi učno snov prvih dveh razredov in je tako rabila ponavljanju celotnega slovnicega gradiva ob sklepu štiriletnega gimnazijskega šolanja, pa tudi nismo po vojni več uporabljali pri pouku.

O tem menda ni treba izgubljati besed, kako je bil brez učnih knjig pomanjkljiv in otežen pouk slovenskega jezika v nižji gimnaziji. Komaj pa si lahko zamišljamo, kolikšne so bile težave začetnikov, ki so poučevali slovenščino, a niso imeli niti prakse niti učbenikov in je bilo njih znanje jezika večkrat prav pičlo ali celo nezadovoljivo. Seveda je bil zaradi tega tudi pouk slovenskega jezika zelo neenoten.

Zato smo se vsi učitelji slovenščine razveselili novih Slovenskih jezikovnih vadnic za I.—IV. razred gimnazij. Izšle so v letih 1951—1956 in hvaležni smo zanje njih avtorjem, za prvi razred profesorjem Bajcu, Francetu Pacheinerju in Vlasti Pacheiner, za ostale tri vadnice profesorju Stanku Buncu. Koliko obsežnejše, nadrobnejše in bolj utrjeno znanje si lahko sedaj pridobe dijaki! Kljub temu, da znamo ceniti pomen in vrednost teh učbenikov, nas pa vendar povsem ne zadovoljujejo. Ne omogočajo, da bi ob njih slovnici pouk potekal res smotrno, da bi si dijaki v čim krajšem času in čim lažje pridobili kar najtemeljitejše znanje in da bi jim bile ob teh učnih knjigah konec štiriletnega gimnazijskega šolanja jasno in pregledno pred očmi tako celota kot nadrobnosti slovenskega knjižnega jezika, kolikor jih je mogoče zajeti v šolsko slovnico.

Kateri vzroki pa so, da Slovenske jezikovne vadnice povsem ne ustrezajo? Prvi vzrok je nedvomno njihova preobsežnost v posameznostih kot v celoti. Nekaj dokazov za to trditev: Samo zgledi, razlaga in definicija, kaj so samostalniki, ter ugotovitev, da jih razdelimo na konkretna in abstraktna imena, konkretna pa dalje na lastna, občna, skupna in snovna imena, in da pišemo lastna imena z veliko začetnico, obsegajo v prvih treh vadnicah 14 in pol strani. Zgledov za samostalnike, njihove vrste in pisavo lastnih imen pa je 624. Mislim, da bi za razlago teh slovnicega dejstev zadoščalo nekaj deset zgledov, vsi drugi pa naj bi prišli med vaje.

* Ker mi je bil odmerjen čas za referat, ki sem ga imela na zborovanju v Dolenjskih Toplicah, sem v njem obravnavala samo metodično plat učbenikov, nisem pa mogla kritično pretrsti v njih zbranega jezikovnega gradiva niti načeti vprašanja, v kakšnem obsegu naj se sploh obravnava slovnica v nižji gimnaziji.

Ker so posamezna poglavja tako na dolgo obdelana, je seveda tudi obseg Slovenskih jezikovnih vadnic v celoti prevelik, saj je v vseh štirih vadnicah besedila za 796 strani, in sicer v I. 149, v II. 279, v III. 213 in v IV. 155. Porazdeljeno pa je gradivo takole:

	Fonetika Pravopis		Stavek	Ločila	Besedne vrste	Uvod v jezik Besedni zaklad
I. vadnica	13	5	17+6	13	95	
II. vadnica	39	14	41	14	171	
III. vadnica	18+6	21	39	15	120+6	
IV. vadnica	—	23	40	14	49	11+18
Skupno	70+6	63	137+6	56	435+6	11+18

Vaje zavzemajo v sorazmerju z zgledi in razlago prav malo prostora.

Drugi vzrok, ki zmanjšuje vrednost in uporabnost Slovenskih jezikovnih vadnic, je nedoslednost ali nesmotrnost v razlagi istih slovničnih dejstev, nedoslednost v definicijah, pravilih in rabi terminov, nanašajočih se na isto slovnično snov. Tako pravi — da se omejim zopet samo na samostalnike —

I. vadnica (str. 58): »Besede, s katerimi poimenujemo (obstoječe) stvari, so *samostalniki*. Ločimo med njimi *lastna* in *občna* imena, *predmetne* in *miselne* pojme.«

II. vadnica (str. 111): »Besede, s katerimi poimenujemo osebe, stvari ali pojme, imenujemo *samostalnike* (substantive) ... zato delimo samostalnike na *predmetna* (konkretna) in *pojmovna* (abstraktna) imena.«

III. vadnica (str. 108): »Samostalniki zaznamujejo osebe ali stvari, torej predmete, in pojme. ... zato delimo samostalnike po pomenu na *predmetna* ali *stvarna* in *pojmovna* ali *miselna* imena.«

Take nedoslednosti begajo dijaka, ko izve, da poimenujejo samostalniki po 1. vadnici: (obstoječe) stvari; po 2. vadnici: osebe, stvari ali pojme; po 3. vadnici: osebe ali stvari, torej predmete, in pojme.

Dalje spozna dijak do končane tretje šole v zvezi s samostalnikom in njega delitvijo te slovnične izraze:

za konkretna imena: v I. vadnici: predmetni pojmi; v II. vadnici: predmetna, konkretna, stvarna imena (str. 112); v III. vadnici: predmetna ali stvarna imena;

za abstraktna imena: v I. vadnici: miselni pojmi; v II. vadnici: pojmovna, abstraktna imena; v III. vadnici: pojmovna ali miselna imena.

Zmeda v poimenovanju je tudi pri zemljepisnih lastnih imenih. I. vadnica pozna: zemljepisna lastna imena; II. vadnica tudi: zemljepisna lastna imena; III. vadnica pa: krajevna imena, čeprav so mišljena zemljepisna imena, ker so med njimi naštetja tudi imena: Stol, Hrvatska, Evropa, Soča, Mura (27).

Kot v poglavju o samostalnikih naletimo na podobno prenatrpanost, ponavljanje ali na nedoslednosti tudi v drugih slovničnih poglavjih. Drugod so pravila osnovana na jezikovnih dejstvih, ki jih dijak še ne pozna. Prva jezikovna vadnica dijaka le na splošno seznanja s priredjem in podredjem (51—52) — vrste priredij so snov za drugi gimnazijski razred — vendar bremo v I. vadnici (53): Pred *vezalnim* »pa« ni vejice! Pač pa jo pišemo pred *protivnim* »pa«, prav tako tudi pred *sklepalnim* »pa«. Dalje (54): Pred *ločnim* veznikom »ali« ni vejice, pač pa stoji pred *protivnim* »ali«.

V III. jezikovni vadnici zmede dijaku vse pojme o funkciji veznikov in ločil v stavku pravilo: V brezvezju nadomešča vejica veznik in (50).

Ne kaže navajati še drugih podobnih primerov, zaradi katerih ne moremo biti zadovoljni s Slovenskimi jezikovnimi vadnicami. Seveda so v njih tudi dobro obravnavana poglavja, zlasti pa je zbranega veliko slovničnega gradiva. Toda treba bi ga bilo drugače razporediti, kajti jedro slovničnemu pouku bodi v vajah! Pri teh pa naj dijaki vsak primer tudi slovnično utemeljijo, tako da si z vajami utrdijo slovnično znanje, s katerim so se obogatili pri obravnavanju nove učne snovi. Mehanično ponavljanje samih pravil brez njihove praktične uporabe bi bilo s tem onemogočeno.

Slovenske jezikovne vadnice bi bilo treba predelati, in sicer po teh načelih: 1. Zgledi, ki niso nujno potrebni za razlago, naj gredo v vaje. 2. Razlaga naj bo zgoščena, definicije dosledne, kratke in jasne. Dosledna naj bo tudi slovnična terminologija.

Komu rabi sedanja tako obširna razlaga? Samo učitelju ob pripravi za pouk, saj je v šoli ne prebira za dijaki. Ti je pa tudi prav gotovo ne prebirajo doma, saj dijaku, ki je sodeloval pri šolski razlagi, ni potrebna doma ponovna tako obširna razlaga, dijaka pa, ki ga ne pritegne k sodelovanju živa učiteljeva beseda v šoli, tudi ne bo doma zanimala mrtva beseda v jezikovni vadnici. Danes, ko poučuje slovenski jezik v osemletkah in nižjih gimnazijah že strokovno bolj usposobljen kader kot v prvih povojnih letih, ne sodi obsežna razlaga, namenjena le učiteljevi pripravi, prav nič več v učno knjigo za dijaka. Kolikor pa je takla razlaga še potrebna, naj izide vnaprej posebej, ne pa v šolski knjigi.

Opozorila bi še na drugo pomanjkljivost teh jezikovnih vadnic. Če ponavlja dijak v četrtem razredu vso v nižji gimnaziji predelano snov, mora imeti pri roki vse štiri Slovenske jezikovne vadnice in iz njih povzemati jezikovna dejstva, obravnavana na 796 straneh. To je prehudo za četrtošolca! Zato bi bilo treba misliti na slovnico, ki bi zajela snov, določeno za vse štiri razrede nižje gimnazije oziroma vse štiri razrede osemletk. Morda bi se le dalo vse zglede s kratko in jasno razlago ter prav takimi pravili zajeti v knjigo, ki ne bi smela obsegati več kot 100—120 strani. Seveda bi morala biti snov v taki slovnici omejena na najosnovnejše, strnjena in zgoščena. Dijak bi tako učno knjigo s pridom uporabljal štiri šolska leta ob utrjevanju slovničnega znanja doma pri vajah, potem pri preglednem ponavljanju vse slovnice v zadnjem šolskem letu in končno bi mu taka slovnica marsikdaj še dobro rabila, tudi ko bi že dokončal obvezno šolanje.

Kako bi isto slovnico z različnim tiskom in z različnimi znaki napravili uporabno za vse štiri razrede nižje gimnazije oziroma višje razrede osemletk, bi bilo treba še razmisliti. Poleg slovnice pa bi morali imeti dijaki tudi knjigo z vajami, morda za vsak razred posebej, morda za prva dva in za naslednja dva razreda skupaj. *Osrednje delo pri slovničnem pouku bi moralo biti obravnavanje vaj, učiteljeva razlaga le potrebni napotki za njih izdelovanje, slovnica pa strnjen pregled jezikovnega gradiva, kolikor ga je treba in ga je mogoče posredovati šolarju.*

Olga Sterle

IZBRANE PESMI VALENTINA VODNIKA

Slovenska matica je za Vodnikovo dvestoletnico izdala prikupno knjigo njegovih izbranih pesmi, ki jo je pripravil A. Gspan.* Prilika je bila res primerna, zraven tega pa izdaja že zato potrebna, ker je že lep čas, odkar je pošlo Izbrano delo, ki ga je Grafenauer oskrbel za Cvetje. Sicer ni posebej namenjena šoli, ji bo pa prav dobro služila, ne samo zaradi komentarja, ampak tudi zato, ker ima dosti več pesmi, kakor jih je bilo v Cvetju, in so nekatere poučne tako za pesnikovo podobo kakor za spoznavanje težav, s katerimi se je bojevala naša poezija v svojih začetkih.

V lepi spremni besedi je Gspan razložil, kako je bilo s prejšnjimi izdajami Vodnikovih pesmi, in pri tem pokazal na Levstikovo prizadevanje za znanstveno objavo, opisal pesnikovo življenje, kritično označil njegovo poezijo in poudaril njen pomen za prebujo narodne zavesti in za nadaljnjo rast slovenskega pesništva. Zanimivi so tukaj prvič natisnjeni Prešernovi verzi iz študentovskih let, zloženi v dve poskočni kitici, ki so nova priča, da je Prešeren vsaj skrajja hodil za Vodnikom. Kasneje so mu očitali prav to, da tega ne dela. Imel je pač še vse kaj drugega in zato tudi drugega povedati, vendar tistega njegovega hudomušnega epigrama na Vodnika ne bi razlagal tako, kakor da je v njem poudarjen razloček med Prešernovim in Vodnikovim gledanjem na pesniški poklic. To ni bila kritična pripomba, ampak samo vesela

* Valentin Vodnik, Izbrane pesmi, Izbral, uredil, spremne besede in opombe napisal Alfonz Gspan. Opremil ing. arch. Janko Omahen. Slovenska matica v Ljubljani 1958.